

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทาน ‘เพื่อนช่วยเพื่อน’ ภายใต้ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ จังหวัดเชียงราย

Participation of the Members in the Royal Vegetable Seed Production’s Members Project ‘Peun Choy Peun’ Project under the Chakrapan Phensiri Plant Development Center in Chiang Rai Province

เพ็ญนิสา ยิ่งยวด¹ ชลาธร จูเจริญ^{1,*} สุภาภรณ์ เลิศศิริ¹ นริศรา อินทะสิริ¹ และ ปรีดา สามงามยา¹
Pennisa Yingyuad¹, Chalathon Choocharoen^{1,*}, Supaporn Lertsiri¹, Narisara Intasiri¹
and Preeda Samngamya¹

¹ ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

¹ Department of Agricultural Extension and Communication, Faculty of Agricultural, Kasetsart University, Bangkok 10900

รับเรื่อง: 28 ตุลาคม 2563 Received: 28 October 2020

ปรับแก้ไข: 16 ธันวาคม 2563 Revised: 16 December 2020

รับตีพิมพ์: 22 ธันวาคม 2563 Accepted: 22 December 2020

* Corresponding author: fagrchch@ku.ac.th

ABSTRACT: The objectives of this research were to study 1) basic demographic characteristics, economic, and social information, 2) knowledge of the royal vegetable seed production, 3) to compare the participation in the operations of the royal vegetable of members, and 4) problems and obstacles in the production of vegetable seeds. The data were collected from 241 sample size using interview schedule. The statistic used for data analysis was frequency, mean, percentage, standard deviation, and t-test and F-test. The results found that project members were female, age average 58.27 years old, had a primary level of education. They were farmers and had income less than 10,000 baht/year. They had 6.10 years of experience in vegetable seed production. The average number of household workers was 2 persons. The farmers had an average holding agricultural area as 1.78 rai. They had participated in the agricultural group for vegetable seed production and were not a membership of other groups. The farmers contacted staff at Chakrapan Pensiri Plant Development Center for vegetable seed production, received information on vegetable seed production from people media. Project members had a high level of knowledge of vegetable seed production (average 0.67). Most problems were the uncertainty of the weather. For example, in the rainy season vegetable seedlings often had fungi, insufficient water supply for agriculture and the problem of weed and insect control. The results of the hypothesis testing showed that differences in career of farmers and group participation of farmers in vegetable seed production would differ in member’ precipitation under the Royal Seed Production Project ‘Peun Choy Peun’ at the statistical significance level

of 0.01 and differences in holding agricultural area would differ in members' precipitation under the Royal Seed Production Project 'Peun Choy Peun' at a statistical significance level of 0.05.

Keywords: Participation, production, vegetable plants, Chakrapan Pensiri Breeding Center, Chiang Rai

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษา 1) ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม 2) ความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทาน 3) เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกพันธุ์ผักพระราชทาน และ 4) ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่าง 241 ราย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-test และ F-test ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกโครงการฯ เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 58.27 ปี การศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา มีอาชีพเกษตรกรกรรม มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท/ปี มีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักเฉลี่ย 6.10 ปี มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2 ราย มีขนาดพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 1.78 ไร่ มีการเข้าร่วมกลุ่มของเกษตรกรกรรมด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ผัก และไม่เป็นสมาชิกกลุ่มอื่น มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ ด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ผัก ได้รับข่าวสารการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักจากสื่อบุคคล มีความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 0.67) ปัญหาที่พบคือ ความไม่แน่นอนของสภาพอากาศ เช่น ฤดูฝนต้นกล้าผักมักเป็นเชื้อรา ปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อการทำเกษตร ปัญหาการกำจัดวัชพืช และแมลง ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า อาชีพของเกษตรกร การเข้าร่วมกลุ่มของเกษตรกรด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักแตกต่างกันจะมีส่วนร่วมในโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์พระราชทาน 'เพื่อนช่วยเพื่อน' แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 และขนาดพื้นที่ถือครองที่แตก

ต่างกันจะมีส่วนร่วมในโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์พระราชทาน 'เพื่อนช่วยเพื่อน' แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, การผลิต, เมล็ดพันธุ์ผัก, ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ, เชียงราย

บทนำ

ประเทศไทยมีสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมในการผลิตผักแทบทุกชนิด บางชนิดสามารถให้ผลผลิตตลอดปี ปริมาณการผลิตผักขึ้นอยู่กับความต้องการในการบริโภคผักและเป็นตัวกำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการผลิตทั้งในด้านปริมาณและราคา อีกทั้งการบริโภคผักหรืออาหารเพื่อสุขภาพในปัจจุบัน ถือว่ามีความสำคัญและเป็นกระแสการบริโภคที่มีความต้องการสูง และถือเป็นแหล่งอาหารที่ให้แร่ธาตุ วิตามิน ที่มีคุณค่าทางอาหาร มีราคาถูก การบริโภคผักทำให้ได้รับสารอาหารครบตามความต้องการของร่างกายและส่วนหนึ่งช่วยลดภาวะค่าครองชีพ (Kaewsuk, 2004) การปลูกผัก พันธุ์ผักนั้นมีความสำคัญต่อปริมาณและคุณภาพของผลผลิตพืชผัก การจัดการที่ดีรวมทั้งการใช้พันธุ์ดี จะทำให้เกิดความสำเร็จในการปลูกผัก การผลิตพืชผักโดยทั่วไปมีการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีป้องกันและกำจัดโรค แมลง ทำให้พืชมีการเจริญเติบโตได้ง่าย และป้องกันศัตรูพืชได้ดี อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องการใช้สารเคมีที่มีผลต่อสภาพแวดล้อม รวมถึงชีวิตคน สัตว์ และจุลินทรีย์ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่จะต้องบริหารจัดการ การผลิตเมล็ดพันธุ์ผักจะต้องมีพันธุ์ดีที่ต้องการก่อนการผลิต

และพันธุ์ดีนั้น ควรเป็นพันธุ์แท้ กล่าวคือ เกษตรกรสามารถผลิตผักให้คงลักษณะตามสายพันธุ์ เมล็ดพันธุ์พืชผักส่วนใหญ่ในปัจจุบันเป็นเมล็ดพันธุ์ลูกผสม ที่นักปรับปรุงพันธุ์พยายามนำมาใส่ไว้ในสายพันธุ์ลูกผสม ซึ่งลักษณะพันธุ์ลูกผสมดังกล่าวไม่สามารถถ่ายทอดสู่รุ่นลูกได้ เนื่องจากเกิดจากการผสมข้ามระหว่างพันธุ์แท้ที่มีความแตกต่าง 2 สายพันธุ์ขึ้นไป จึงไม่สามารถคงลักษณะอยู่ได้ ดังนั้นการคัดเลือกพันธุ์พืชในที่นี้ มุ่งเน้นกับเกษตรกรที่มีการเก็บรักษาพันธุ์พืชที่บ้าน และมีการขยายพันธุ์เพื่อเก็บรักษา หรือเพื่อใช้ในการผลิตผักสดในระบบเกษตรอินทรีย์มาแล้วระดับหนึ่ง จากนั้นพิจารณาวิธีการขยายพันธุ์พืชชนิดนั้น เพื่อการคัดเลือกพันธุ์สามารถดำเนินการโดยการสังเกตจากพันธุ์พืชที่มีอยู่หรือที่พบเห็นว่าพันธุ์นั้น มีจุดเด่นที่น่าสนใจอะไรบ้างที่ต้องการเพื่อนำมาใช้ในการปลูก (Wisarat, 2015)

โครงการผลิตเมล็ดพันธุ์พระราชทาน ‘เพื่อนช่วยเพื่อน’ จังหวัดเชียงราย เป็นโครงการของมูลนิธิชัยพัฒนา โดยศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ ตั้งขึ้นเพื่อให้เกษตรกรเข้าร่วมผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพื้นบ้าน สะสมเมล็ดพันธุ์ผักพื้นบ้านไว้เพื่อเป็นเมล็ดพันธุ์พระราชทานแก่ราษฎรที่ประสบภัยพิบัติและโครงการช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยพิบัติในพื้นที่ต่าง ๆ สมาชิกภายในกลุ่มประกอบอาชีพหลักคือการทำเกษตร แต่ปัจจุบันยังมีปัญหาในเรื่องของการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งสาเหตุเกิดจากการที่สมาชิกมีเวลาว่างไม่ตรงกัน เพราะต่างก็ต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัว สมาชิกที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมมักเป็นผู้สูงอายุ และขาดความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักที่ถูกต้อง ฉะนั้นผู้วิจัยซึ่งมีส่วนในการทำงานร่วมกับโครงการเล็งเห็นว่า การวิจัยหาพันธุ์ระดับความรู้และแนวทางหรือวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะทำให้สมาชิกในกลุ่มได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ร่วมแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และยังทำให้เกิดความรักความสามัคคีและความเข้มแข็งในชุมชนเป็นพลังในการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จของชุมชน

อุปกรณ์และวิธีการ

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ สมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทาน ‘เพื่อนช่วยเพื่อน’ ภายใต้การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จำนวน 604 ราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้การคำนวณสูตรของ Yamane (Yamane, 1973 อ้างใน Niyamangkul, 2013) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 241 ราย คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้การสุ่มแบบสัดส่วน (Proportional stratified sampling) จากนั้นใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) ทำการสุ่มรายชื่อจากบัญชีรายชื่อของสมาชิกโครงการฯ ให้ได้จำนวนตามสัดส่วนของแต่ละอำเภอ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ โดยแบ่งข้อคำถามเป็น 3 ตอน รายละเอียด คือ

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักของสมาชิกโครงการฯ

ตอนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคของสมาชิกโครงการฯ

และแบบทดสอบความรู้ในตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ของสมาชิกโครงการฯ

การวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) จากนั้น นำแบบสัมภาษณ์ไปทดสอบ (Try out) กับ

เกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทาน ‘เพื่อนช่วยเพื่อน’ ภายใต้การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จำนวน 30 ราย จากนั้น นำแบบสอบถามมาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น โดยใช้วิธีการ คูเตอริริชาร์ดสัน 20 (KR 20) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.666 สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ของสมาชิกโครงการฯ จากนั้น หาค่าความเชื่อมั่นในแบบทดสอบความคิดเห็น โดยใช้วิธี ครอนบักแอลฟา (Cronbach’s reliability coefficient alpha) ได้ค่าความเชื่อมั่นการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผัก เท่ากับ 0.965 (Niyamangkul, 2013) สามารถแบ่งระดับความรู้ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนและการแปลผลระดับความรู้ของเกษตรกร ผู้วิจัยได้แบ่งเป็นระดับคะแนน ได้ดังนี้

เกณฑ์การแบ่งคะแนนระดับความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์รายข้อ จำนวน 32 ข้อ ความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผัก ลักษณะคำถามเป็นแบบ ถูก หรือ ผิด โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนแบ่งเป็น 2 ระดับ และกำหนดค่าคะแนน คือ

ตอบผิด ได้	0	คะแนน
ตอบถูก ได้	1	คะแนน

ในการจัดช่วงคะแนนเฉลี่ยความถี่ระดับความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ สามารถจัดการแปลผลระดับความรู้ของเกษตรกรได้ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	ระดับความรู้
0.67 – 1.00	ระดับความรู้มาก
0.34 – 0.66	ระดับความรู้ปานกลาง
0.00 – 0.33	ระดับรู้น้อย

ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักของสมาชิกโครงการฯ ผู้วิจัยได้แบ่งเป็นระดับคะแนน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในระดับมาก การมีส่วนร่วมใน

ระดับปานกลาง และการมีส่วนร่วมในระดับน้อย กำหนดช่วงคะแนน ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
2.34 – 3.00	มีส่วนร่วมในระดับมาก
1.67 – 2.33	มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง
1.00 – 1.66	มีส่วนร่วมในระดับน้อย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 1) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม 2) ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาด้วย ค่าความถี่ (Frequency) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าสูงสุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และ 3) วิเคราะห์การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกพันธุ์ผักพระราชทานด้วย t-test และ F-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$

ผลการทดลองและวิจารณ์

ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม

สมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทาน ‘เพื่อนช่วยเพื่อน’ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ที่มีอายุเฉลี่ย 58.27 ปี มีการศึกษาดำรงต่ำกว่าประถมศึกษา และประถมศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรมส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท/ปี มีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักเฉลี่ย 6.10 ปี แรงงานภาคการเกษตรเป็นแรงงานภายในครัวเรือนเฉลี่ย 2 คน พื้นที่ทางการเกษตรเฉลี่ย 1.78 ไร่ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการฯ เป็นเกษตรกรมาตั้งแต่อายุยังน้อย หรือไม่ค่อยมีโอกาสในการศึกษาจึงทำให้สมาชิกส่วนใหญ่นั้นไม่ได้ศึกษาในระดับการศึกษาที่สูง ขาดโอกาสในการหาความรู้ ถึงแม้ว่าจะมีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผัก แต่ยังสามารถสร้างรายได้ให้แก่ตนเองได้น้อย สมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการฯ ส่วนใหญ่เข้าร่วม

กลุ่มของเกษตรกรด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ผัก (ร้อยละ 85.5) โดยไม่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอื่น นอกจากโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทาน ‘เพื่อนช่วยเพื่อน’ (ร้อยละ 59.3) มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ จังหวัดเชียงรายด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ผัก (ร้อยละ 95.9) สมาชิกโครงการฯ ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักจากสื่อบุคคล (ร้อยละ 77.2) เนื่องจากสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการฯ ส่วนใหญ่ติดต่อกับสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ จังหวัดเชียงราย เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ผัก หรือวิธีการแก้ปัญหาในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักจึงทำความเข้าใจได้ง่ายกว่าการรับรู้ข่าวสารจากช่องทางอื่น ๆ นอกจากนี้สมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการฯ ยังได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักจากสื่อกิจกรรม (ร้อยละ 35.7) และได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักจากสื่อมวลชน (ร้อยละ 29.0) ด้วย

ความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ของสมาชิกโครงการฯ

ด้านความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักของสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการฯ พบว่า มีความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เนื่องจากในการผลิตผักนั้นเมื่อผักเจริญเติบโตจนสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้แล้วสมาชิกสามารถคัดเลือกพืชที่สมบูรณ์ตรงตามมาตรฐานที่ทางศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ จังหวัดเชียงรายกำหนด เพื่อให้ได้เมล็ดพันธุ์ผักที่สมบูรณ์ สามารถนำไปขยายพันธุ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร ผลการศึกษายังพบอีกว่าสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการฯ มีความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักโดยรวมเฉลี่ย (0.67 คะแนน) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสมาชิกโครงการฯ มีความรู้ด้านการดูแลหลังการปลูกและการกำจัดศัตรูพืชเฉลี่ยในระดับมาก (0.69 คะแนน) มีความรู้ด้านชนิดของเมล็ดพันธุ์ผักในโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์พระราชทานเฉลี่ยในระดับมาก (0.67 คะแนน) มีความรู้ด้านการปลูกเมล็ดพันธุ์ผักเฉลี่ยในระดับปานกลาง (0.66 คะแนน) และมีความรู้ด้านการเก็บเกี่ยวผลผลิตเมล็ดพันธุ์ผักเฉลี่ยในระดับปานกลาง (0.64 คะแนน) ดังแสดงใน Table 1

Table 1 Four aspects on knowledge of vegetable seed production of members of the Royal Vegetable Seed Production Project. ‘Peun Choy Peun’, including all aspects

Knowledge of vegetable seed production	\bar{X}	SD	Level of knowledge
Types of vegetable	0.67	0.122	High
Planting vegetable seeds	0.66	0.660	Moderate
Post-planting care and pest control	0.69	0.130	High
Harvesting, vegetable seeds	0.64	0.158	Moderate
Total	0.67	0.101	High

ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักของสมาชิกโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทาน ‘เพื่อนช่วยเพื่อน’

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการฯ ดังแสดงใน Table 2 พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกโครงการฯ อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Aingboon (2013) พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในระดับปานกลาง ซึ่งเกษตรกรมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในบางขั้นตอนเท่านั้น ไม่มีโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน และจากงานวิจัยนี้เนื่องจากสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทาน ‘เพื่อนช่วยเพื่อน’ แต่ละบุคคลมีวิธีการ

เลือกปฏิบัติ ประสบการณ์ ความสามารถ มาตรฐานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักที่แตกต่างกัน แต่ด้วยการเป็นสมาชิกกลุ่มนั้นจึงต้องมีวิธีการปฏิบัติให้สอดคล้องและคล้ายคลึงกับสภาพความเป็นอยู่ และสมาชิกกลุ่มรายอื่น ๆ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสมาชิกโครงการฯ มีส่วนร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักในด้านต่าง ๆ คือ มีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.01 คะแนน) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 1.93 คะแนน) มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 1.87 คะแนน) และมีส่วนร่วมในการประเมินผลในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 1.76 คะแนน) ดังแสดงใน Table 2

Table 2 Information on the participation of members in the Royal Vegetable Seed Production Project ‘Peun Choy Peun’

Seed production	\bar{X}	SD	Level of participation
Participation in informing problem	2.01	0.551	Moderate
Participation in implementation	1.93	0.548	Moderate
Participation in setting benefits	1.87	0.558	Moderate
Participation in evaluation	1.76	0.595	Moderate
Total	1.90	5.11	Moderate

การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกพันธุ์ผักพระราชทาน ‘เพื่อนช่วยเพื่อน’

จากการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมกับการมีส่วนร่วมในโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทาน ‘เพื่อนช่วยเพื่อน’ พบว่า สมาชิกโครงการฯ ที่มีการประกอบอาชีพแตกต่างกันมีส่วนร่วมในโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทาน ‘เพื่อนช่วยเพื่อน’ ภายใต้อิทธิพลพัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ จังหวัดเชียงใหม่แตกต่างกัน (ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01) อีกทั้งสมาชิกโครงการฯ ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรมีส่วนร่วมใน

โครงการฯ มากกว่าอาชีพอื่น อาจเนื่องมาจากเมื่อสมาชิกโครงการฯ ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักและได้รับความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ผัก และสามารถนำมาปรับใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักในพื้นที่ของตนเองได้ สอดคล้องกับ Memui (2020) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษา ชุมชนบ้านบางพลับ จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ที่แตกต่างกัน

สมาชิกโครงการฯ ที่มีขนาดพื้นที่ถือครอง การเกษตรของตนเองแตกต่างกันมีส่วนร่วมในโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทาน ‘เพื่อนช่วยเพื่อน’ ภายใต้วงศ์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ จังหวัดเชียงราย แตกต่างกัน ($P = 0.025$) ผลการศึกษา พบว่า สมาชิกโครงการฯ ที่มีขนาดพื้นที่ถือครองการเกษตรของตนเองขนาด 3-4 ไร่ มีส่วนร่วมในโครงการฯ มากกว่าขนาดพื้นที่อื่น ๆ อาจเนื่องมาจากเมื่อสมาชิกโครงการฯ ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักมีขนาดพื้นที่ที่เพียงพอต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ผัก ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของ Suk-sard and Srisakbangtoei (2015) ที่พบว่า ขนาดพื้นที่ถือครองเป็นปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของชุมชน ตำบลเขาถ่าน อำเภอกำแพง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

สมาชิกโครงการฯ ที่มีการเข้าร่วมกลุ่มของเกษตรกรด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักแตกต่างกันมีส่วนร่วมในโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทาน ‘เพื่อนช่วยเพื่อน’ ภายใต้วงศ์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ

จังหวัดเชียงรายแตกต่างกัน (ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01) พบว่า สมาชิกโครงการฯ ที่มีการเข้าร่วมกลุ่มของเกษตรกรด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักที่เข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรมีส่วนร่วมในโครงการฯ มากกว่าสมาชิกโครงการฯ ที่ไม่ได้เข้าร่วมกลุ่มเกษตรกร อาจเป็นเพราะเมื่อสมาชิกโครงการฯ ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักเข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักผลิตตามมาตรฐานวงศ์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ จังหวัดเชียงราย สามารถจำหน่ายผลผลิตให้แก่ทางศูนย์ฯ ได้ สร้างความมั่นคงให้แก่สมาชิกโครงการฯ จึงทำให้มีส่วนร่วมในโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทาน ‘เพื่อนช่วยเพื่อน’ ภายใต้วงศ์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ จังหวัดเชียงราย แตกต่างกับสอดคล้องกับ Junsong (2011) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า การมีส่วนร่วมนั้นขึ้นอยู่กับตัวแปรหลายประการรวมทั้งการเป็นสมาชิกกลุ่ม ดังแสดงใน Table 3

Table 3 Comparison between demographic characteristics, economic data, social information and the participation members' participation in the Royal Vegetable Seed Production Project 'Peun Choy Peun' under Chakrapan Pensiri Plant Development Center Chiang Rai

Factors	Participated members in the Royal Vegetable Seed Production Project 'Peun Choy Peun'			
	t-test/F-test	P-value	Sig.	t-test/F-test
Personal data				
Gender	1.028	0.305	ns	t-test
Age	1.051	0.351	ns	F-test
Level of education	1.236	0.292	ns	F-test
Career	9.649**	0.000	sig	F-test
Economic data				
Income	1.121	0.328	ns	F-test
Experience	0.238	0.788	ns	F-test
Number of workers	0.704	0.482	ns	F-test
Agricultural area	3.185*	0.025	sig	F-test
Social information				
Group participation	4.295**	0.000	sig	F-test
Group outside the project	1.736	0.084	ns	t-test
Contacting staff	0.034	0.973	ns	t-test
Personal media	1.095	0.275	ns	t-test
Activity media	1.391	0.166	ns	t-test
Mass media	0.521	0.603	ns	t-test

* Significance at the level 0.05, ** Significance at the level 0.01, ns = non-significance

ปัญหาและอุปสรรค

ปัญหาและอุปสรรคของสมาชิกโครงการฯ พบว่า มีความไม่แน่นอนของสภาพอากาศ เช่น ฤดูฝน ต้นกล้าผักมักเป็นเชื้อรา การเพาะปลูกลำบาก เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวมักเกิดความเสียหาย เก็บรักษายาก ปริมาณผักล้นตลาดในช่วงฤดูหนาว การกำจัดแมลงไม่สามารถทำได้หมด ทำให้ผักมีรอยแผลที่เกิดจากเชื้อรา และแมลง ทำให้ผลผลิตไม่ตรงกับความต้องการของ

ตลาด อีกทั้ง มีปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร สมาชิกบางรายขาดพื้นที่สำหรับการเกษตร และไม่ได้รับการเยียวยาจากศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ในกรณีที่เกิดภัยทางธรรมชาติ ในกรณีที่บางฤดูกาลผลิตเมล็ดพันธุ์ผักได้ปริมาณมาก แต่ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ไม่มีการแจ้งล่วงหน้าเรื่องการยกเลิกการรับซื้อผลผลิต

ทำให้ไม่สามารถขายเมล็ดพันธุ์พืช และนำไปใช้ประโยชน์ไม่ได้

ปัญหาการกำจัดวัชพืช และแมลง เช่น อากาศดีของแมลงศัตรูพืช ศัตรูพืชเข้าทำลายเมล็ดพันธุ์พืชเสียหาย ได้ผลผลิตน้อย และน้ำหนักเบา สมาชิกบางรายไม่มีพื้นที่ทำการเกษตรเป็นของตนเอง หรือมีพื้นที่ไม่เพียงพอสำหรับการเกษตร จึงต้องเช่าพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่ม ต้นทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักไม่เพียงพอ และสมาชิกบางรายไม่มีเวลาในการทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ผัก เนื่องจากทำการเกษตรหลายอย่าง ส่งผลให้ผลิตเมล็ดพันธุ์ผักไม่ได้มาตรฐานตามที่ต้องการ

สรุป

สมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทาน ‘เพื่อนช่วยเพื่อน’ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 58.27 ปี มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท/ปี ประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักเฉลี่ย 6.10 ปี ใช้แรงงานในการผลิตพันธุ์ผักเป็นแรงงานในครัวเรือน เฉลี่ย 2 คน มีพื้นที่ถือครองการเกษตรเฉลี่ย 1.78 ไร่ สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการฯ ส่วนใหญ่เข้าร่วมกลุ่มของเกษตรกรด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ผัก มีการติดต่อเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ จังหวัดเชียงรายในด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ผัก ได้รับข่าวสารการเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักจากสื่อบุคคลมากที่สุด รองลงมา คือ สื่อกิจกรรมและสื่อมวลชน มีความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักโดยรวมเฉลี่ย 0.67 คะแนน ในด้านการมีส่วนร่วม สมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการฯ มีส่วนร่วมโดยรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 1.90 คะแนน) โดยมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.01 คะแนน) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 1.93) มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 1.87 คะแนน) และมีส่วนร่วมในการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย

1.76 คะแนน) โดยอาชีพ ขนาดพื้นที่ถือครอง และการเข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรที่แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในโครงการฯ แตกต่างกันไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณนายประวิทย์ บุญมี รักษาการผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ นายโสภณ พวกอิม ผู้จัดการศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ จ.สระบุรี ผศ.ดร.ภาณุพันธุ์ ประภาติกุล ภาควิชาพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร สาขาวิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ ตรวจสอบ และแก้ไขแบบสัมภาษณ์ของผู้วิจัยจนสมบูรณ์ และขอขอบพระคุณสมาชิกโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทาน ‘เพื่อนช่วยเพื่อน’ ภายใต้ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ จังหวัดเชียงราย ที่ให้ความร่วมมือในการทำงานวิจัยในครั้งนี้ด้วยจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- Aingboon, S. 2013. The involvement of entities towards derivatives a water resource in Bang Sao Thong Subdistrict, Bang Sao Thong District. J. Acad. Res. 24: 1–11. (in Thai)
- Junsong, M. 2011. Participation in Forest Resource Conservation among Members of the Sub-District Administrative Organization Council, Chan Daen District, Phetchabun Province. National Institute of Development Administration, Bangkok. (in Thai)
- Kaewsuk, N. 2004. A Study on Household Expenditure Behavior of Fresh Vegetables Consumption. MS Thesis, Kasetsart University, Bangkok. (in Thai)
- Memui, S. 2020. Public Participation in the Development of Ecotourism: A Case Study of Ban Bang Pub. (in Thai)
- Niyamangkul, S. 2013. Research Methods in Social Sciences and Statistics. Book to You, Bangkok. (in Thai)
- Suksard, S. and R. Srisakbangtoei. 2015. People participation in mangrove forest conservation of Kho Than sub-district community, Tha Chang district, Surat Thani province. Thai J. For. 34(1): 101–111. (in Thai)
- Wisarat, C. 2015. Documents Teaching the Subject. 421 Early Production of Vegetable Varieties. Department of Horticulture, Faculty of Agriculture, Mae Jo University, Chiang Mai. 85 pp. (in Thai)